

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Josip Alar

ELEMENTI SLAVONSKOGA DIJALEKTA U TEKSTOVIMA BEČARACA

DIPLOMSKI RAD

Slavonski Brod, rujan, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i sveučilišni diplomski studij

Elementi slavonskoga dijalekta u tekstovima bećaraca

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Slavonski dijalekt

Mentor: izv. prof. dr. sc. Emina Berbić Kolar

Matični Broj: 2404989302117

Modul: A

Slavonski Brod

rujan, 2019.

Da sam, da sam na vrijeme učio, tri bi škole do sad završio.

SAŽETAK:

U radu se proučavaju elementi slavonskog dijalekta u tekstovima bećaraca. Prvi dio rada bavi se proučavanjem slavonskog dijalekta, njegovom rasprostranjenosti, jezičnim značajkama i posebnostima, te je zaključeno da je najveća posebnost slavonskog dijalekta njegov zavinuti naglasak, tzv. hrvatski akut. Slavonski dijalekt rasprostranjen je na području Slavonije, Baranje i Srijema, te u nekim područjima van granica Republike Hrvatske. Drugi dio rada bavi se bećarcima. Sugovornik na tematiku bećaraca bio je Mihael Ferić, čovjek koji je zaslužan za uvrštenje bećaraca na UNESCO-v popis svjetske nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Bećarac je napjev koji se pjevao uz pratnju tamburaša, prije i gudača, violinista, ali danas uglavnom uz pratnju tamburaških sastava i orkestara. Najveća značajka bećaraca je njegov deseterački dvostih. U završnom dijelu rada obrađeno je pedeset bećaraca među kojima su traženi elementi slavonskog dijalekta te nepoznate riječi koje se često ponavljaju i vežu se uz slavonski dijalekt pa je tako i napravljen mali rječnik bećaraca.

Ključne riječi: bećarac, slavonski dijalekt, UNESCO, hrvatski akut, Slavonija

This paper studies the elements of the Slavonian dialect in the lyrics of the bećarac. The first part of the paper deals with the study of the Slavonian dialect, its distribution, linguistic features and particularities. It was concluded that the greatest particularity of the Slavonian dialect is its twisted accent, the so-called Croatian acute. The Slavonian dialect is spoken in Slavonia, Baranja and Srijem, and in some areas outside the Croatian borders. The second part of the paper deals with the bećarac. I spoke with Mihael Ferić, the man responsible for listing the bećarac on the UNESCO's List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. Bećarac is a tune which was sung with the accompaniment of the tamburica players, strings and violinists, but today, it is mostly accompanied by tamburica bands and orchestras. The biggest feature of the bećarac is its decasyllabic couplet. The final part of the paper analyzes fifty bećarac songs, searching for the elements of the Slavonian dialect and unknown words that were often repeated and related to the Slavonian dialect. Thus, a small dictionary of the bećarac was created.

Key words: bećarac, Slavonian dialect, UNESCO, Croatian akut, Slavonia

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. SLAVONSKI DIJALEKT	2
2.1. Uvod	2
2.2. Rasprostranjenost	3
2.2. Jezične osobine	5
2.3.1. Naglasak	5
2.3.1. Fonologija	5
2.4. Morfologija	6
2.4.1. Imenice	6
2.4.2. Zamjenice	6
2.4.3. Pridjevi	7
2.4.4. Glagoli	7
2.4.5. Nepromjenjive vrste riječi	7
3. BEĆARAC	8
3.1. Uvod	8
3.2. Mihael Ferić i UNESCO	9
3.3. Deseterački dvostih	10
3.4. Povijest bećarca	10
3.5. Glazba u bećarcima	11
3.6. Napjevi na deseteračke stihove	11
3.7. Bećarac danas i sutra	12
3.8. Bećarac na sudu	13
4. SLAVONSKI DIJALEKT U TEKSTOVIMA BEĆARACA	14
4.1. Uvod	14
4.2. Frazemi u bećarcima i drugim deseteračkim dvostisima	14
4.3. Obrada bećaraca	19
6. ZAKLJUČAK	26
6. LITERATURA	27

1. UVOD:

Bećarac – „ nar. napjev vesela, pa i razuzdana karaktera, u kojem se izmjenjuju i nadmeću vodeći pjevači praćeni pjevačkom skupinom i nar. Glazbalima (prije gajdama, a danas tamburama). Sredstvo je komunikacije unutar skupine koja ga izvodi i kojoj se izvodi (na svadbama, smotrama, u sklopu različitih formalnih i neformalnih događanja) i sredstvo izražavanja ideja i emocija koje se ne pristoji izricati u drugim prilikama. Tekst čine rimovani deseterački dvostisi. Tipičan za područje Slavonije, Baranje i Vojvodine.“ (Hrvatski Leksikon, Zagreb, 1996.)

Bećarac je nešto s čime se svatko u Slavoniji susreće od rođenja. Bećarci se pjevaju u svim veselim prilikama svakog prosječnog Slavonca i vjerujem da sretnete bilo koga tko je rođen u Slavoniji, bilo u gradu ili u selu, da zna što je bećarac i da zna neki od bećaraca. Osobno nikada nisam previše istraživao bećarce, odakle potječu niti kako su nastali, zato ću iskoristiti ovu priliku da naučim nešto o ovom kulturnom dobru koje posjeduje Slavonija i koje je 2011. godine UNESCO uvrstio na popis svjetske nematerijalne baštine. Jedan dio ovog diplomskog rada bavit će se bećarcima i njihovim svojstvima, vrstama i načinu pjevanja, no prije toga proučit ću slavonski dijalekt, način govora koji je specifičan ne samo za Slavoniju i Baranju, već i šire. Slavonski dijalekt je onaj govor koji se najviše čuje od strane starije populacije u ruralnim područjima Slavonije. Ovim radom obuhvatit ću njegovu rasprostranjenost, jezične osobine i specifičnosti. Na kraju rada bit će obrađeno pedeset slavonskih bećaraca i elementi slavonskog dijalekta unutar tih bećaraca.

Commented [VG1]: Probaj naći definiciju, makara iz rječnika stranih riječi ili Enciklopedijskoga rječnika

Commented [VG2]: svjetske

Commented [VG3]: Točno definirati

Commented [VG4]: Doraditi uvod, jasno postaviti pojmovlje i definicije, jasno ga oblikovati i strukturirati, pisati znanstvenim stilom

2. SLAVONSKI DIJALEKT

2.1. Uvod

U ovom dijelu diplomskog rada istražiti će se što je to slavonski dijalekt, kolika je njegova rasprostranjenost i kakve su njegove jezične osobine.

Slavonski dijalekt je govor koji je specifičan za, kako mu samo ime kaže, područje Slavonije, Baranje, a u idućem dijelu ćemo vidjeti da je rasprostranjen i van granica Republike Hrvatske. Slavonski dijalekt pripada skupini štokavskog narječja koje je jedno od tri velika narječja u Republici Hrvatskoj – štokavsko, čakavsko i kajkavsko. Specifičan je za narodnu skupinu koja se naziva Šokcima pa se često za slavonski dijalekt kaže da je *šokački govor*. Specifičnost za slavonski dijalekt je zavnuti (hrvatski akut) koji se obilježava sa znakom ˘. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

Svatko tko se susreo sa životom na selu i pričao sa starijim lokalnim stanovništvom, a i onima mladima, mogao je čuti te specifičnosti slavonskog dijalekta. Od zavnutog hrvatskog akuta do određenih izraza kao što su *mamo*, *dido*, *lipi* i sl. Mlađa populacija, ona koja je odrasla na selu, trudi se u urbanim sredinama govoriti standardnim književnim hrvatskim jezikom, ali šokački izrazi i naglasak još uvijek ostaje ukorijenjen u njihovom govoru.

„Slavonski je dijalekt jedan od dijalekta štokavskoga narječja kojim se govori u slavonskoj Posavini, slavonskoj Podravini, hrvatskom dijelu Baranje u Podunavlju, te u nekoliko mjesta izvan hrvatskih državnih granica. (...) Slavonski je dijalekt naziv za one govore što se u narodu zovu šoačkima, a koji se govore oko gradova Slavnskoga Broda, Vinkovaca, Županje, Đakova, Slavnske Požege, Donjeg Miholjca, Valpova, Belog Manastira. Bitna zajednička osobina tih govora jest čuvanje specifičnoga staroga hrvatskoga naglasaka, tzv. Zavnutoga (hrvatskoga akuta) koji bilježimo znakom ˘: pomãžu, sačuvã.“ – *Urbani škoci*; Zbornik međunarodnog okruglog stola 28. travnja, 2006.; Osijek 2006. str. 261).

"Hrvatski jezik dijeli se na tri velika narječja koja su dobila ime po upitno odnosnoj zamjenici ča, kaj i što, odnosno čakavsko, kajkavsko i štokavsko narječje." Slavonski dijalekt dio je štokavskog narječja koje je specifično najviše na području Slavonije i Baranje. Specifičnost slavonskoga dijalekta je njegov zavnuti naglasak kojega zovemo još i hrvatski akut i obilježavamo znakom ˘ iznad slova. Često se za slavonske dijalekte kaže da su to

Commented [VG5]: Moraš prebaciti u neosobne oblike u radu će se istražiti, radom će se opisati...

šokački govori jer njima govori hrvatska narodna skupina zvana Šokci. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

Šokci su zaduženi za to da održavaju slavonski dijalekt postojanim da ne izumre. Kao što je ovim radom već spomenuto – starije generacije ga još uvijek koriste u svakodnevnom životu, dok se mlađe generacije sve više prilagođavaju urbanim sredinama i standardnom hrvatskom jeziku. S obzirom da svi danas teže urbanim sredinama, odlasku van, učenju novih jezika, pitanje je kad će slavonski dijalekt postati samo jedna uspomena na vrijeme kada su seoskim drumovima vozile kočije i kada se, umjesto na društvene mreže, izlazilo na drum da bi se saznale novosti iz života prijatelja i susjeda.

2.2. Rasprostranjenost

Sam naziv slavonski dijalekt već opisuje rasprostranjenost tog dijalekta, ali on nije usko vezan za područje Slavonije. Slavonski dijalekt unutar hrvatskih granica rasprostranjen je u Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu, ali ne u svim mjestima navedenih pokrajina već u širem prostoru uz najveće hrvatske rijeke. Tako i dijelimo slavonski dijalekt na *posavski*, *podravski* i *podunavski*. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

Posavski govor rasprostranjen je od Nove Gradiške do Kobaša i Brodskog Stupnika te u unutrašnjosti oko Požege te na istoku oko Vrbanje. Izvan granica republike Hrvatske pod posavske govore spada područje u bosanskoj Posavini oko Orašja.

Podravski govor rasprostranjen je zapadno od Osijeka, Petrijevaca i Brodanaca pa do iznad Virovitice. Najstarije stanje čuvaju govori oko Valpova i oko Donjeg Miholjca. U Mađarskoj se slavonskim dijalektom govori u određenim mjestima blizu rijeke Drave.

Podunavski govor rasprostranjen je više van granica republike Hrvatske, u zapadnobačkom Podunavlju u Srbiji. Pod to spadaju mjesta Bač, Bački Breg, Bački Monoštor, Plavna, Sonta, Vajska.

Prema rasprostranjenosti slavonskog dijalekta isti se dijeli na poddijalekte, a to su Južni ili posavski poddijalekt (ikavski i ikavsko-jekavski, djelomice ekavski), sjeverni ili podravski poddijalekt (ekavski), baranjski (ikavsko-ekavski). (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

- Jezične osobine slavonskoga dijalekta

U ovome dijelu uglavnom sam koristio raspodjelu koju su napravile Berbić Kolar i Kolenić u Sićanskim ričima 2014. godine uz pomoć izvora koje su one koristile u istoj knjizi.

Slavonski dijalekt rasprostire se u Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu, ali ne u svim mjesnim govorima tih područja. Zbog toga slavonski dijalekti dijelimo na *posavski*, *podravski* i *podunavski*. Slavonska Posavina uglavnom je ikavska i ikavsko-jekavska .

1. Ikavski se govori u zapadnoj i istočnoj slavonskoj Posavini. U tim govorima svaki jat daje *i*:

dite – diteta, lip, pisma

U zapadnoj slavonskoj Posavini tako se govori od Nove Gradiške do Kobaša i Brodskog Stupnika te u unutrašnjosti oko Požege. U istočnoj slavonskoj Posavini tako se govori oko Vrbanje. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

2. Ikavsko-jekavki se govori u središnjoj slavonskoj Posavini. U tim govorima dugi jat daje *i*, kratki *je*, pa se govori:

dite – djeteta, lip, pjesma

Tako se govori u slavonskoj Posavini od Banovaca i Bebrine na zapadu preko govora u okolici Slavanskog Broda, oko Vrpolja i Đakova i oko Županje.

3. Ekavski govori javljaju se južno i zapadno od Vinkovaca i jesu oni u kojima se svaki jat zamjenjuje s *e*:

dete – deteta, lep, pesma

U istočnom dijelu Slavonije, južno i zapadno od Vinkovaca ima mjesta koja govore ekavskim odrazom jata.

Govori slavonskoga dijalekta u Slavonskoj Podravini jesu ekavski:

dete – deteta, lep, pesma

Ti se govori prostiru zapadno od Osijeka, od Petrijevac i Brođanaca, pa do iznad Virovitice. Najstarije stanje čuvaju govori oko Valpova i oko Donjeg Miholjca.

Izvan hrvatskih državnih granica govori slavonskog dijalekta su ikavsko-jekavski u Bosni i Hercegovini na području oko Orašja. U Srbiji slavonskim dijalektom se govori u zapadnobačkom Podunavlju i govori slavonskog dijalekta u Srbiji su ikavski. Mjesta u zapadnobačkom Podunavlju koja govore slavonskim dijalektom su Bač, Bački Breg, Plavna, Sonta. U Mađarskoj se slavonskim dijalektom govori u Santovu, Vršendi, Dušnoku, Baćinu, Kaločama, Marincima, Potonji, Starinu, Olasu, Katolju, Dravljanima. Odrazi jata u tim govorima su različiti. „Najvažnijom je značajkom slavonskoga vokalizma različitost refleksa jata, ikavskoga, ekavskoga, ikavsko-jekavskoga, ikavsko-ekavskoga, sačuvanog jata, (i)jekavskoga. Sve to znači da je dijalekt različit u odnosu na ostale štokavske dijalekte, kakvi god oni bili u smislu nacionalnosti njihovih govornika.“ (Lisac, 2011.)

2.3. Jezične osobine

2.3.1. Naglasak

Slavonski dijalekt ima već spomenuti specifičan zavnuti naglasak ili hrvatski akut. Milan Moguš dijeli hrvatsku akcentuaciju na staru, stariju, noviju i novu. Stjepan Ivšić prije stotinu godina je upozorio da nema govora koji imaju u cijelosti stari hrvatski naglasni sustav: *"U posavskom se govoru nije nigdje sačuvala do danas stara akcentuacija bez oba mlada naša akcenta..."* (Ivšić 1913./I., 146.) Kolenić i Berbić Kolar naglašavaju kako štokavsko narječje također ima arhaičnih govora u Slavoniji, ali na terenskim istraživanjima nisu zabilježile stari naglasni sustav koji bi se sačuvalo bez „mlađih“ naglasaka. Govori slavonskoga dijalekta nemaju novu hrvatsku akcentuaciju. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

2.3.2. Fonologija

„U govorima slavonskoga dijalekta ima više otvornika od onih što ih bilježi suvremeni hrvatski književni jezik.“ (Berbić Kolar, Kolenić, 2014., 48.)

Govori slavonskog dijalekta nemaju ijekavski odraz već mogu imati ikavski, ikavsko-jekavski, ikavsko-ekavski i ekavski odraz jata. Iako više specifičan za zapadni dio štokavskih govora, šćakavski je obilježje nekih mjesta koja govore slavonskim dijalektom iako pod

utjecajem hrvatskoga književnoga jezika isti se polako gubi iz govora. Šćakavski označava čuvanje nekih starih glasovnih skupina kao *stj*, *skj* i *šč*: *ščípat*, *ščáp*, *krćen*, *prišč*, *ščedit*. U većini govora dolazi do umekšavanja *I* i *n* ispred *i* te govori slavonskoga dijalekta kao i većina štokavskih govora ne poznaje glasa *h*. Rijetko se čuje krajnje *i* u infinitivu glagola: *pognit*, *ubot*, *dojt*. U glagolskom pridjevu radnom *L* na kraju sloga u muškom rodu prelazi u slovo *O*. Jedino mjesto Siće danas ima *L* na kraju sloga i u glagolskom pridjevu radnom: *rekal*, *dal*, *mislil*. Neki štokavski govori ne razlikuju *č* i *ć* *dž* i *đ*. To su govori u jugoistočnom dijelu slavonske Posavine koji imaju *ć* za *č* i *ć* te *dž* za *dž* i *đ*. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

2.4. Morfologija

2.4.1. Imenice

U govorima slavonskoga dijalekta često se izjednačuje akuzativ za živo i neživo tako da i živo i neživo imaju nastavak živoga, odnosno akuzativ je jednak genitivu. U mnogim mjestima slavonskoga dijalekta dativ i lokativ jednine imenica e-vrste često imaju grafički morfem *-e*: *u crkve*, *po sobe*, *po Bosne*, *u avlije*, *u Australije*. U instrumentalu jednine imenice i-vrste mogu završiti na grafički morfem *-(j)u* i *-i*. Genitiv množine ima nulti morfem u nekim govorima slavonskoga dijalekta: *drv*, *pucet*, *sel*, *godin*, *dan*, *cur*. Nastavak u dativu množine u imenicama a-vrste koji danas prevladava je *-am*: *svinjam*, *sanjam*, *ćeram*. Lokativ i instrumental imenica a-vrste imaju nastavak na *-i*: *u Perkovci*, *u Viknovci*, *u Soljani*, *s konji*, *s koli*, *s roditelji*. Lokativ množine imenica e-vrste glasi *-a*: *o poklada*, *na njiva*. Sve je više primjera dativa, lokativa i instrumentala množine s unificiranim nastavkom *-ama*. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

2.4.2. Zamjenice

Pridjevne zamjenice i pridjevi koji u hrvatskom jeziku imaju nastavak – *akav*, u slavonskom dijalektu završavaju na *-aki*: *svakaki*, *taki*, *kaki*, *nikaki*, *kojekaki*. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

2.4.3. Pridjevi

Pridjevi koji u hrvatskom književnom jeziku imaju nastavak -i u komparativu, obično u slavonskom dijalektu imaju nastavak -ji: *jačji, višji, nižji, gorji*. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

Commented [VG6]: Morao bi imati i drugu literaturu, ne samo Sičanske riči

2.4.4. Glagoli

Infinitiv glagola uglavnom se javlja bez završnoga i: *bit, znat, pit*. U prezentu glagola često izostaje jotacija pa čujemo: *izadje, dojdem, zajde*. Zanimljivi oblik prezenta glagola *biti* često je samo *ni*: *Ni bila sama*. Često se javljaju neki nastavci u 3. osobi množine. U određenom broju govora prevladavaju nastavci -iju i -eju za glagole koji u 1. osobi jednine imaju nastavak -im, -em: *kradeju, učeju, misleju*. U posavskom dijelu slavonskog dijalekta čuje se u 3. osobi množine prezenta nastavački morfem -aje (i -ae) na mjestu književnoga -aju: *igraje se, odaje, pričaje, odupirae*. U nekim mjestima nema nastavka -e u 3. osobi množine prezenta, nego -u: *držu, kleću, gradu*. *Neka* često zamjenjuje *nemoj*: *neka pevat, nekatr trčat, neka nas dirat*. Za pojačanje ili ublažavanje zapovjedi često se rabi čestica *ajde, ajd, aj*: *ajd zabavi curu, aj zaboravi, ajd nemoj*. Ista čestica može se rabiti i bez oblika za imperativ glagola tako da zamjenjuje imperativ. Može značiti „počni“, „kreni“: *ajd cura, kaže, ti; ajd pope, ti; aj ti, Stipa*. U glagolskom pridjevu radnom u jednini muškoga roda ne ostaje I na kraju sloga nego prelazi u O. Uglavnom se taj steže s prethodnim vokalom, osobito ako je prethodni vokal a: *spaval-spavao-spavo*. Glagolski pridjev trpni često se čuje na t: *kad je napraviti sip, moj otac ima narediti za drob, izrezbariti je*. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

2.4.5. Nepromjenjive vrste riječi

Prilozi specifični u slavonskom dijalektu: prilozi mjesta: *tud, tam, vam, namđe, tude, ovdi*. Prilozi vremena: *onda, prija, skorom, jednom, poslije, uvik*. Prilozi načina: *vako, nako, drukče, fajn*. Prijedlozi su uglavnom isti kao u suvremenom hrvatskom jeziku. Zanimljivo je značenje prijedloznoga izraza kao u primjerima: *hodati po doktorima, ići u drva*. Takvi primjeri su uvršteni u frazeme. U veznika se često bilježe redukcije završnih otvornika (*nit, al, neg*). Usklici se dosta često rabe u razgovoru: *Joj, otkad te nisam vidila; Kaže, joj, šta će mi; E, to je bila moja svađa*. (Berbić Kolar, Kolenić, 2014.)

3. BEĆARAC

3.1. Uvod

Bećarac – „nar. napjev vesela, pa i razuzdana karaktera, u kojem se izmjenjuju i nadmeću vodeći pjevači praćeni pjevačkom skupinom i nar. Glazbalima (prije gajdama, a danas tamburama). Sredstvo je komunikacije unutar skupine koja ga izvodi i kojoj se izvodi (na svadbama, smotrama, u sklopu različitih formalnih i neformalnih događanja) i sredstvo izražavanja ideja i emocija koje se ne pristoji izricati u drugim prilikama. Tekst čine rimovani deseterački dvostisi. Tipičan za područje Slavonije, Baranje i Vojvodine.“ (Hrvatski Leksikon, Zagreb, 1996.)

„Bećarac se određuje kao jedan od slavonsko-baranjsko-srijemskih napjeva (uz pokladaovac ili bušarac, drumarac, svatovac i dr.) što znači da nije riječ tek o verbalnoj strukturi, nego da se kao bitan čimbenik uključuje i glazba (vokalna odnosno instrumentalna).“ (Tomislav Lalić, SBPeriskop, Poetika bećaraca)

Etimologija riječi bećar, prema različitim izvorima, dolazi ili od mađarske riječi *betyar* – *razbojnik*, *drumski razbojnik*¹ ili od turcizma *bekar* ili perzijskog *bikar*² što označava mladog, neoženjenog čovjeka sklonom uživanju u piću, pjesmi, veselju i ženama.

Bećar je vrsta apsolutne suprotnosti mirnoj seoskoj sredini koja je ispunjena svakodnevnim radom, odlaskom na njivu, izmjenjivanju godišnjih doba. Svi poslovi vezani uza zemlju i stoku najuže su povezani s prirodom – ne trpe ni odgodu ni zanemarivanje. „U takvim je okolnostima status bećara iznimka, a ne pravilo. Takav status valja izboriti: on je pokazatelj iznimnosti, ali je isto tako i mogući generator kaosa, destrukcije.“ (Tomislav Lalić, SBPeriskop, Poetika bećaraca)

Bećarluk je također imao i drugačije vanjske pokazatelje od ponašanja, odijevanja do frizure, pa tako imamo i primjere bećaraca koji to opisuju: „*Bećar jesam, bećarski se vladam, po tri noći kod kuće ne spavam*“; „*Bećar jesam, bećarski se šišam, još se bećar oženio nisam*“; „*Idu šorom četiri bećara, a za njima tambura udara*“. (Tomislav Lalić, SBPeriskop, Poetika bećaraca)

Commented [VG7]: Malo jasnije pisati, pistai svojim riječima, a ne samo navoditi citate

¹<http://leksikon.thinking-garment.com/becar/>

² <http://hjp.znanje.hr/> - bećar

S obzirom da nije lako naći literaturu vezanu uz bećarce i općenito od toga napraviti teorijski dio, istraživački dio rada o bećarcu nastao je kao rezultat intervjua s najboljim poznavateljem bećarca u Republici Hrvatskoj, Mihaelom Ferićem, osobom koja je bećarac uvrstila na UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

3.2. Mihael Ferić i UNESCO

Mihael Ferić je glazbenik, glazbeni pedagog, dirigent koji se uglavnom bavio folklornom i tamburaškom glazbom. Radio je u školama i kulturnim društvima. Tako se skromno predstavio Mihael Ferić. Surađivao je sa raznim tamburaškim sastavima, tako i sa Berde Bendom za koje on kaže da su vjerojatno i najbolji tamburaški sastav u svijetu. 2017. godine je postao počasni građanin Slavonskog Broda.

Nakon prvog koncerta Šokačka rapsodija u Zagrebu 2006. godine vodstvo Udruge za promicanje hrvatske kulture i baštine Šokadija Zagreb, na čelu sa svojim predsjednikom Martinom Vukovićem, predložilo je Mihaelu Feriću da proba zaštititi bećarac najprije na nacionalnoj razini kao dobro nematerijalne kulturne baštine. Iste, ili već iduće godine, kaže Ferić, bećarac je zaštićen na nacionalnoj razini. Zatim je krenuo proces nominacije za UNESCO-ov popis svjetske glazbene baštine. Taj zadatak je također dočekao gospodina Ferića: „Komunikacija je tekla na relaciji Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, UNESCO i ja i obrnuto. Ta prepiska je trajala otprilike dvije-tri godine, u prvoj nominaciji (bećarac op.a) nije ni prošao na listu, jer to je rijetkost da prođe, a u drugoj nominaciji, 2011. godine je upisan na listu svjetske baštine nematerijalne kulture.“ (Mihael Ferić, intervju, 2019.)

Ispričao je gospodin Ferić i neke od anegdota, pa je tako rekao da je najveća prepreka bila upravo jezična barijera i kako prevesti bećarac na engleski jezik, a da on ne izgubi značaj i smisao. „Postoji priča da , kada su naši tamburaši išli u Ameriku, su pokušali prevesti bećarac: „Da se hoće privnuti na me prikolica puna udovica“ na što su Amerikanci komentirali „Kakva je to bila užasna tragedija.“ jer su oni to shvatili kao tragediju.“ Ne možemo utvrditi je li ovaj događaj stvarna priča, anegdota ili legenda, ali kako i gospodin Ferić kaže to i je temeljni kamen nesporazum jer, u prevođenju, tekst gubi smisao.

Commented [VG8]: Staviti iscrpniji životopis o Mihaelu Feriću

Commented [VG9]: Navesti izvor, popis, referenca

Commented [JA10R9]: Ovdje je cijeli izvor u biti sam gospodin Ferić pa zato nisam navodio ništa, ali evo sad sam kod citata naveo.

3.3. Deseterački dvostih

Drugo pitanje je može li se deseterački dvostih, izuzetno trostih, prevesti na engleski jezik da i dalje bude u desetercima jer se često ne poklapa ritam napjeva i tekst. Od strane UNESCO-a najveće pitanje je bilo kako će se bećarac štititi i prenositi na buduće generacije. Iz susjednih zemalja dolazilo je do osporavanja da bećarac nije samo hrvatski napjev, a Ferić kaže da je on bećarac opisao ovako - bećarac se najviše pjeva u Slavoniji, Baranji i Srijemu, a onda i u susjednim krajevima – Bačkoj, Banatu, (Možemo zaključiti da bećarac otprilike pokriva sva područja kao i slavonski dijalekt op.a) ali se bećarac najviše pjeva na području Slavonije, Baranje i Srijema. Jedan novosadski autor (sugovornik se ne može sjetiti prezimena) pisao je o bećarcu sa poetske strane i „strpao ga u vreću sa svatovcima, drumarcima, pokladarcima, a to nije isto“. (Mihael Ferić, intervju, 2019.) U tekstu „Poetika bećaraca“ Tomislava Lalića na portalu SBPeriskop možemo pročitati da se „(...) u svim vrstama napjeva pojavljuje jedna te ista jezično-umjetnička struktura: rimovani deseterački dvostih s trohejskom inercijom i cenzurom iza četvrtoga sloga. Zato je Slavko Janković predložio da se sve te vrste obuhvate terminom pismice, odnosno dvostisi-deseterci, imajući na umu da njihovu zajedničku poetičku osnovu čini osobita jezično-umjetnička strukturiranost, a ne melodijsko jedinstvo.“

Commented [VG11]: Navesti izvor (Mihael Ferić)

3.4. Povijest bećarca

Na pitanje o povijesti bećarca gospodin Ferić mi je rekao da ne zna puno o tome i dao mi je komad literature koji je pisao o toj tematici. On kaže da je sve to jedan veliki upitnik, ali vjerojatno da su počeci nekad nakon oslobođenja od Turaka. Ali, kako je i sam rekao, to nije njegova struka pa se u to nije previše petljao. U tekstu koji mi je dao možemo pročitati sljedeće: „Nema dvojbe da su pjesmice, a među njima osobito bećarac, niknule u novim gospodarskim, društvenim i političkim uvjetima koji su nastali najprije uspostavljanjem Vojne krajine (Granice) nakon konačnog povlačenja Turaka krajem 17. stoljeća, a onda i postupnim njezinim ukidanjem nakon austrougarske aneksije Bosne 1878. godine, izgradnjom nasipa na lijevoj obali Save te općom normalizacijom pučkoga života u Slavoniji u završnici 19. stoljeća i na početku 20. stoljeća; tada trideset godina nije bilo ratova. Možemo dakle ustvrditi kako je minijturni lirski žanr pjesmica svoj pun procvat doživio u razdoblju između 1878. godine i početka Prvog svjetskog rata (1914.). Naime, to je razdoblje omogućilo onu ambijentalnu sigurnost, onu društvenu i duhovnu razigranost kojom se odlikuje sadržaj i oblik

bećarca, svatovaca, drumaraca, pokladovaca, kolskih napjev, poskočica, „šalajki“.“ (Tomislav Lalić, SBPeriskop, Poetika bećaraca)

3.5. Glazba u bećarcima

Umjesto previše priče o povijesti bećarca ponovili smo još jednom gradivo da je temelj bećarca deseterački dvostih, ponekad i trostih, ali najviše dvostih. S time smo napravili uvod o glazbi u bećarcima. Bećarac je vokalno-instrumentalni napjev. U etnomuzikologiji napjev je naziv za melodiju, a pjesma je naziv za stihove. Popjevka je naziv za ukupno i tekst i melodiju. Franjo Ksaver Kuhač je koristio takvu terminologiju, međutim danas se to i ne koristi toliko. Gospodin Ferić je u svojim radovima koristio takvu terminologiju kakvu je Franjo Ksaver Kuhač koristio. Bećarac se izvodi u najviše slučajeva uz pjesmu i sviranje, a bez svirke samo izuzetno ako svirača nema. Ima nekih vrsta koje narod krsti bećarcima, pogotovo ženskim. Bećarac je bio muška pjesma, Josip Lovretić, jedan od prvih muzikologa, je zvao to „pijančeve pjesme“. Žene su potajno pjevale na drumu pa se takve pjesme zovu drumarac, ali to je zapravo melodija koja je napadno slična bećarcu, ista joj je akordična shema, ali je opsegom skraćena. Taj bećarac je u stvari raskalašenog, vedrog, raspojasanog teksta prožet alegorijama i asocijacijama i u prenesenom značenju. Bećarac je pjesma sa najvećim tonskim opsegom među slavonskim napjevima čiji opseg skoro ide do opsega oktave, odnosno septime i u instrumentalnim varijantama nekad i preko tog opsega. Bećarac se nekad pjevao uz pratnju gajdi, tambure samice, a danas se prati uz pratnju tamburaških sastava i orkestara.

3.6. Napjevi na deseteračke stihove

Napjevi na deseteračke stihove u Slavoniji su: svatovci koji su se pjevali u svadbama i koji su skoro pa iščezli, drumarci koji su se pjevali na drumu, pokladarci koji još opstaju zahvaljujući pokladama i pokladnom jahanju. Bećarac ima ukalupljenu melodiju, lako prepoznatljivu koja može imati manje ili više tonske artikulacije i melodijske ukrase. Za razliku od bećarca, npr. svatovci su imali različite melodije koje su varirale od sela do sela gdje su neke melodije bile u duru, neke u mole, treće u orijentalnom tonskom nizu itd. Bećarac je zapravo jedina vrsta koja se instrumentalno prati, dok sve ostale vrste su isključivo vokalne te se danas radi greška gdje se i svatovci, drumarci, pokladarci prate instrumentalno.

3.7. Bećarac danas i sutra

Bećarac u današnje vrijeme čujemo u svatovima, na smotrama folkloru, ali prema Ferić to je nažalost sa karikiranom obliku, sa izopačenom melodijom, u ubrzanom tempu. Bećarac inače nije brzog tempa, on je čak u nekom slobodnom tempu i ritmu. A današnji tamburaši, iako su vrhunski glazbenici i virtuozni, ubrzavaju bećarac iz neznanja. U današnje vrijeme održava se u Babinoj Gredi Bećarfest te je i to jedan od načina kako očuvati bećarac i prenijeti ga na iduće načine. U Pleternici postoji Trg Bećarca pa eto i to je jedan način da se čuva spomen bećaraca, ali, kaže Ferić, najbolji način očuvanja za buduće generacije su tonski i vizualni snimci.

Tomislav Lalić u tekstu „Poetika bećaraca“ na portalu SBPeriskop smatra da bećarac ima uvjete za opstanak ponajprije zbog svoje minimalističke i intermedijalne naravi. Iako su konje na drumovima i poljima odavno zamijenili traktori i automobili, umjesto večernjih prela i čijala – televizija, računala i internet, upravo su internetski bećarci dokaz da se ova popularna usmenoknjiževna vrsta dobro prilagodila novim medijima i današnjim psihosocijalnim svjetonazorskim izazovima što možemo vidjeti u ovim primjerima:

„Što će meni takvoga bećara, mjesto šorom internetom šara“

„Eno Ere s onoga svijeta, pozdrav šalje preko interneta“

„Dragi mi se iz daleka javlja, e-mailom mi poruku ostavlja“

3.8. Bećarac na sudu

Da bećarac i danas živi, možemo vidjeti i iz ne tako davnih događaja koji su se dogodili u lijepoj našoj kada je mladi Valpovčanin zapjevao: „*Aoj mala, ti u plavoj bluzi, dođi bliže pa mi se naguzi*“ te zbog toga zaradio prekršajnu prijavu od strane policajke koja je smatrala da je bećarac upravo pjevan njoj. Na sudu je da utvrdi tko je kriv ili nije, ali to samo opisuje kako se vremena mijenjaju i nešto na što bi se prije svi nasmijali, danas je postala ozbiljna stvar koja se proteže po sudu. Zamislite kada bi krenule sudske tužbe nakon svakih svatova u kojima se pjevaju bećarci. Krenuvši od kuma, mladoženje, mlade, roditelja, braće, sestara pa i samih svirača, svi bi se mogli naći „uvrijeđeni“ određenim bećarcem. A to i je poanta bećaraca – podbadaње tamo gdje najviše boli, ali bez pretjerano ozbiljnog shvaćanja. Bećarci služe za zabavu i nasmijavanje ljudi i svih okupljenih, tako da osobno smatram da je podizanje tužbe protiv osobe koja vam je tako nešto otpjevala čisti apsurd, pogotovo u Slavoniji.

4. SLAVONSKI DIJALEKT U TEKSTOVIMA BEĆARACA

4.1. Uvod

Kombinacijom slavonskog dijalekta i bećarca dobivamo nešto što je iskonski šokačko i slavonsko te s razlogom spada u nematerijalnu kulturnu baštinu čovječanstva. Iako ljudi svakog dana smišljaju nove bećarce koji su vezani za moderno doba, oni stari se, ipak, i dalje najviše pjevaju tako da mogu slobodno reći da se očuvanjem bećarca čuva i slavonski dijalekt za buduće generacije. U potrazi za bećarcima, našao sam stranicu biblioteke Vedri Duh³ gdje se nalazi dobra baza bećaraca pa sam ih odlučio i iskoristiti.

4.2 Frazemi u bećarcima i drugim deseteračkim dvostisima

Frazemima u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji bavio se Ivan Rončević u istoimenome radu. Frazemi su izrazi koji, kada su izrečeni, imaju drugačiji smisao od onoga što se s njima doslovno kaže. Frazemi su prenesenog značenja, a ljudi ih u svakodnevnom životu vjerojatno koriste i više nego što su svjesni. Npr. kada nekome kažemo da je *prava baba*, ne smatramo da je ta osoba zaista baba već da samo puno voli pričati okolo. Ili kada želimo reći da imamo posljednju priliku za nešto, onda kažemo da nam je to *posljednji adut*.

Autor u radu bećarac predstavlja kao „jedan od najprestižnijih nositelja slavonske tradicijsko-poetske narodne kulture“ (Rončević, 2018.) Poziva se na autore Boticu, Kekeza, Užarevića te Njikoša koji je u svojoj zbirci narodnih pjesama *Kad zapiva pusta Slavonija* (1954) opisao kako narodni život i običaji ulaze z kratke pjesme i lako se prilagođavaju različitim područjima, pogotovo one pjesmice čija je tematika ljubavna, šaljiva, ironična, međuljudska. Uspoređuje se žanr sa izrekama i poslovicama te u pisanoj književnosti s aforizmima. (Rončević, 2018.)

„Deseterački dvostisi često su u funkciji komunikacijskih strategija – poticanja, poruge, šale, nadmudrivanja, natpjevavanja u kojima su i frazemi instrumentarij njihova izraza: *Ej, početo od Adama i Eve, mirne duše i od prve ševe*.“ (Rončević, 2018.) Frazem *od Adama i Eve* u ovome slučaju označava nešto od davnina, oduvijek, dok drugi frazem *mirne duše* označava da je nešto bezbrižno i spokojno, aludirajući na pobožan kontekst koji na kraju završava obratom prema seksualnoj razini. (Rončević, 2018.) To je upravo onaj duh samih

³ <http://vedriduh.com/parodije/parodije.php?poglavlje=becarci>

bečara koji nešto sveto mogu pretvoriti u nešto pogrdno, ali da pri tome i dalje ispadnu simpatični i zabavni. Jedna od uloga bečarca je da razbije neugodne i napete situacije i okrene sve to na zabavnu i opuštenu stranu. „Od bockavog iznošenja seoskih pojava i prilika do majstorskih oblikovanja najvećih životnih istina u pravom pjesničkom obliku (...) lirsku svijest nosi seoska mladež – vesela, obijesna, često raspojasana, uvijek spremna da oštrim okom, finim uhom, konciznim jezikom, vrcavom pjesmom zahvati svijet oko sebe.“ (Rončević, 2018.)

U nastavku rada autor je podjelo deseteračke dvostihe na četiri različite cjeline: *hvalisavke, ljubav, pjevanje i svirka te rat, rastanak i udaljenost.*

Hvalisavke su obrađene prema Jankovićevim deseteračkim dvostisima koje je on nazvao Osobne, te ih podijelio u četiri podvrste – hvalisavke, pohvalnice, o diki i o sebi, utješne. Janković je objasnio da nije to neskromnost ili hvalisanje te da na umu treba imati i način. Pjesma je općenita, „Hvale se licem, kosom, stasom, visinom, debljinom, lijepim tijelom, hodom, šaljivošću, vragolanstvom itd.“ (Janković 1967: 41-42) (Rončević, 2018.) Primjeri hvalisavih deseteračkih dvostiha:

Ja sam Šokac i šokačko dijete, bečarina od glave do pete.

- drugi stih služi kao nadopuna prvom, značenje bečara je ovim radom obuhvaćeno više puta, dakle veseo, mlad čovjek, dok frazem *od glave do pete* označava „sav, potpuno, sasvim“ te znači da je taj bečar u potpunosti cijeli upravo bečar.⁴

Ili jela ili vode pila, moje telo lagano ko pero

- *lagan kao pero* – vrlo lagan, neznatne težine, čime pjevačica hvali samu sebe i svoj izgled.⁵

Dika mi je, što u nikog nije; Mlad ko rosa, kudrava mu kosa

- *mlad ko rosa* – vrlo mlad, svjež, neistrošen⁶ – frazem kojim djevojka ne hvali samu sebe već svoju *diku* – svoj ponos, svog čovjeka.

Idući su na redu dvostisi **ljubavne** tematike te ju Rončević opisuje kao „najvažniju, najfrekventniju temu deseteračkih dvostiha“ (Rončević, 2018.) Što ima i logike jer smo već rekli da su bečari i bečaruše bili mladi ljudi koji uživaju u ljubavi, erotici pa tako i sami

⁴ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 296

⁵ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 296

⁶ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 296

bećarci najviše pjevaju o ljubavnim problemima i nedaćama. „Odatle i osnovna semantička dihotomija JA-TI (dika, lola, mala) u koju se često ubacuje i treći element ON/ONA/ONI (roditelji, rodbina, inoća, selo, dušmani)“ (usp. Užarević 2012: 151-152) (Rončević, 2018.)

Primjeri:

Ljubi mene, moje zlato suvo, ljubi mene, zašto bi me čuvo.

- *zlato suvo* – netko od najveće vrijednosti – naglašava se neprocjenjiva vrijednost osobe kojoj je pjesma upućena⁷

Ljubi, diko, imena ti tvoga, vjerna sam ti do 'ladnoga groba.

- *vjerna do groba* – vječno vjerna za cijeli život, izražava se odanost cijeloga života⁸

Pala tama svud po ulicama, živa zgoda ko za kime 'oda.

- *živa zgoda* – zgodna/lijepra prilika za sastanak, za ljubav⁹

Alaj cura voli kavaljera, kavaljera, koji tera kera

- nakon svakog lumpovanja, kada pijani bećari idu u skupini, onda se „kere“ pred muzikantima hodajući polako, mašući raskalašeno rukama, ponekad i pjevaju bećarske pjesme

- *tjerati kera* – bančevati, pijančevati, lumpovati, provoditi buran/razuzdan život proživjeti, tim frazemom opisuje se osoba koju se voli¹⁰

Sanjala sam sitnu ribu mamu, sitnu ribu i veliku brigu

- *sitna riba* – sitan problem, naslućuje se problem u ljubavnom odnosu¹¹

Frazemi o *pjevanju i svirci* su obično pogodni kako bi zaljubljenici mogli jedno drugome javno, ali ipak potajno, reći ono što imaju, pa čak i da dogovore sastanke.

Primjeri:

⁷ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 297

⁸ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 297

⁹ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 297

¹⁰ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 299

¹¹ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 299

Kad moj dragi u tamburu svira, tanka žica u srce me dira.

- *u srce me dira* – uzbuđivati, uzbuditi koga emocionalno, pogoditi koga u osjetljivo mjesto, ganuti koga¹²

Kad zapivam iz sveg grla svoga, misli dika da ljubim drugoga.

- *iz sveg grla* – na sav glas, što se jače može, vrlo glasno, gromoglasno

- pismicom si kažu i dobro i zlo, veselje i jad, a kad se ožene još si i dalje pjevaju o svojoj ljubavi¹³

Rat, rastanak i udaljenost na najkraći mogući način opisuju ljudske tragedije kao što su ratište, zarobljeništvo, ropstvo, smrt.

Primjeri:

U Rusiji voda do koljena, tamo mi je želja zarobljena.

- *voda do koljena* – biti u teškom položaju; označava težak položaj voljene osobe u zarobljeništvu¹⁴

Ošo dragi priko bila svita, 'ostavi me kano kitu cvita.

- *priko bila svita* – odlaziti/otići daleko od kuće; izriče odlazak voljene osobe s naglaskom na veliku udaljenost¹⁵

¹² Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 300

¹³ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 301

¹⁴ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 301

¹⁵ Rončević, 2018. Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji, str. 301

Proučavajući frazeme u bećarcima odlučio sam osmisлити još nekoliko bećaraca koji u sebi sadrže određene frazeme, cijeli proces zapravo je bio poprilično zabavan – sjetiti se određenog frazema i staviti ga u situaciju bećarca, a uz to sve paziti na deseterački dvostih i rimu. Evo neki od tih bećaraca:

Svoju diku vidjeti ne mogu, svijetom skita Bogu iza nogu.

- *Bogu iza nogu* – biti jako daleko, ovaj izraz se najčešće koristi kada ne znamo točnu lokaciju nekoga tko se nalazi daleko.

Punica moja prava je baba, selu priča da sam ja baraba.

- *prava baba* – osoba koja puno trača,

Mala snaša svog bećara čeka, ne zna ona - to je kratkog vijeka.

- *kratkog vijeka* – kratkog roka trajanja, u ovom slučaju – ljubav koja neće trajati dugo

Tamburaši prate me k'o sjena, iz birtije do sokaka njena.

- *prate me k'o sjena* – ići za nekim u stopu, ne odvajati se od nekoga.

Pustite ju samo neka svira, pjesmu onu što u srce dira.

- *dirati u srce* – kad nekoga nešto jako emocionalno pogodi, u ovom slučaju pjesma.

Zaključno u radu *Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima u Slavoniji*, Rončević kaže da je „znanstvenim terenskim istraživanjem na području Slavonije u 2015. i 2016. godini potvrđena zastupljenost frazema u ovome minimalističkom usmeno-književnom žanru.“ (Rončević, 2018.)

4.3. Obrada bećaraca:

ZAVIČAJNI BEĆARCI:

1. Slavonijo zemljo plemenita, po tebi se moja *dika* skita.

- *Dika* - 1. ponos [biti na diku biti na ponos]

2. jez. knjiž. draga, mila osoba (ob. mladić djevojci) (moja dika; zbogom diko, iron. propalo je, nema toga više, s tim je gotovo, s tim je završeno)

2. Širi pjesmu i ne štedi glasa, nek se žito slavonsko *talasa*.

- *Talasa* – *talasati* – *talas* (grč. Thalatta, thalassa) val (Anić, Klaić, Domović – Rječnik stranih riječi, 2001.)

3. Alaj' *lipo* u Osijeku biti, *igrat'*, *pivat'* i *špricere* piti.

- *lipo* – kao što sam napisao već ranije u ovom diplomskom – neki govori slavenskog dijalekta su ikavski i onda riječi kao *lijepo*, *pjevati* postaju *lipo* i *pivati*

- *špricer* – (njem. Spritzer) – vino pomiješano sa sodom ili mineralnom vodom

4. Koji bijelci – to su Babogreci, koji *vrani* – to su Gundinčani.

- *vrani* - *ekspr.* crn, ob. u: (*vrana kosa*; *vrani konj*)

5. Nisu ovo *barabe* ni *lole*, već gospoda iz Slavenskog Broda.

- *baraba* – (hebr., po imenu biblijskog razbojnika Barabe) razbojnik, lopov, nitkov, skitnica, uličnjak, mangup (Anić, Klaić, Domović – Rječnik stranih riječi, 2001.)

- *lole* – *lola* – (tur. lala) momak, mangup, u Vojvodini - lala

6. Bilo tilo i obrve tanke, to imaju samo Valpovčanke.

- još jedan primjer ijekavskog slavenskog dijalekta *bilo* – *bijelo*, *tilo* - *tijelo*

BEZOBRAZNI BEĆARCI:

7. Svoje gaće krpati sam mor'o, poder'o ih razigrani *doro*.

- *doro* – *dorat* od milja – konj tamnoriđe boje (tur. *doru* – mrki konj)¹⁶

Commented [VG12]: Navesti izvor, rječnik

8. Brani *nana* i svekrva brani, al' ta mržnja našu ljubav hrani.

- *nana* – baka od milja; u nekim područjima *nana* može značiti i majka

9. *Komšinice* 'ko te noću čuva, jedan *švaler* i svekrva *gluva*.

- *komšinica* – (tur. *komsu* - susjed) susjeda¹⁷

Commented [VG13]: Isto, izvor

- *švaler* – (austr. njem. *Schwalier*; fr. *chevalier* - konjanik, vitez, kavalir) - ljubavnik

- *gluva* – gluha – ženska osoba lošeg sluha

OBITELJSKI I BRAČNI BEĆARCI:

10. Neće *snaha* svekrvu da služi, pa se ova *komšiluku* tuži.

- *snaha* – (prasl. i stsl. *snъxa*; rus. *snoxá*; polj. *sneszka*; lat. *nurus*, grč. *nyós*) - sinovljeva/bratova supruga

- *svekrva* – (prasl. i stsl. *svekrъ*; rus. *svěkor*; češ. *svekr*; lit. *šešuras*; lat. *socer*, grč. *hekyrós*) - suprugova majka¹⁸

- *komšiluk* - (tur. *komsu* - susjed) susjedstvo

11. *Snajo* moja, ti se ne boj rada, dok je tvoja svekrvica mlada.

- *snaja* – snaha od milja

12. Svekrva mi crnu kavu kuha, *pepel* meće, ne imala sreće.

- *pepel* - pepeo, ostatci od neke paljevine

13. Dok je meni *penzije* i *dede*, ne bojim se ni *snaje* ni grede.

- *penzija* – njem. Pension; fr. pension; lat. pensio - mirovina

¹⁶ <http://hjp.znanje.hr/> - *dorat*

¹⁷ <http://hjp.znanje.hr/> - *komšija*

¹⁸ <http://hjp.znanje.hr/> - *svekrva*

- *deda* – djed u određenim područjima slavonskog dijalekta

14. Svekrva mi milosti poslala, u *kecelju* ciglu zamotala.

- *kecelja* – (mađ. *kecela*) - dio odjeće koji se oblači preko ostale odjeće i služi kao zaštita (najčešće) pri kuhanju¹⁹

15. Svekrva mi žutu krpu dala, žuto lišće pa ju nazad *išće*.

- *išće* – *iščati* – (prasl. i stsl. *iskati*; rus. *iskát'*; polj. *iskać*; lit. *ieškoti* - tražiti, moliti²⁰

16. Svekrvice *gunđanja* se mani, što tvoj *sinak* na mojoj je strani.

- *gunđanje* – prigovaranje, najčešće tzv. sebi u bradu, mrmljati

17. Svekrvice našla sam ti zgotu, dvije *kofe* da mi nosiš vodu.

- *kofe* – *kofa* – (tur. *kova*) – košara, kanta²¹

18. Svi pričaju *snaje* ne valjaju, a *svekrve* ko *kerovi* laju.

- *kerovi* – *ker* – (grč. *Kérberos* – troglavi pas koji čuva ulaz u Had) pas²²

19. Idem kući, ori se ulica, il' su *đukci* il' stigla punica.

- *đukci* – *džukac* – *džukela* – (tur. *cühela*; arap. ⟨mn⟩ *ġuhālāseoski*) pas *mješanac*²³

Commented [VG14]: izvor

20. Mila *mamo* nemoj *diku* kleti, to je šteta da ti kuneš zeta.

- *mamo* – instrumental od mama u nekim područjima slavonskog dijalekta

21. Oj punice al' si mi ljepota, kad s' ogledaš i *špiglu* sramota.

- *špigla* – *špigl* – (njem. Spiegel, lat. speculum) - ogledalo, zrcalo²⁴

22. Čekaj *dado*, ženit ću se rado, al' da prije isprobam bar dvije.

- *dado* – otac, tata od milja

23. Ujak ujnu utero u *kujnu*, šaraj ujna, široka je *kujna*.

¹⁹ <http://hjp.znanje.hr/> - kecelja

²⁰ <http://hjp.znanje.hr/> - iskati

²¹ <http://hjp.znanje.hr/> - kofa

²² <http://hjp.znanje.hr/> - ker

²³ <http://hjp.znanje.hr/> - džukela

²⁴ <http://hjp.znanje.hr/> - špigl

- *kujna* – skraćeni izraz za kuhinju

24. *Iju, iju*, jebeš familiju, oni *gledu* da te *zajebedu*.

- *iju* – veseli uzvik u slavonskim kolima

- *gledu* – gledaju

- *zajebedu* - zajebru

25. Šalile se ja i moja *prija*, pod nama se srušila *čuprija*.

- *prija* – skraćeni oblik od prijateljica, često korišten u slavonskoj

26. Moja mama i dikina *nana*, te dvi *prije*, bolje da ih nije.

27. Koliki je *šlingeraj* u prije, kad ga vidi i sama se smije.

- *šlingeraj* – *šlinga* - njem. *Schlinge* ≈ *schlingen* – plesti; *šlingeraj* – izrada crteža ili šara na tkanini posebnom tehnikom²⁵

LJUBAVNI BEĆARCI:

28. I ja bih se oženio juče', al' je *popo* izgubio *ključe'*.

- *popo* – pop od milja, svećenik

- *ključe'* – skraćeni oblik riječi ključevi

29. Ja *baraba* a mala sirota, ženit ću je, nije me sramota.

30. Kaže dado, ne ženi se sine, koja nema na *drobu* slanine.

- *drob* – (prasl. *drobъ*; rus. *drob'*; polj. *drób*) – utroba, nutrina nečega²⁶

31. Krasti neću otimati moram, otimati *kćere* od *matere*.

- *kćere* – *kćera* – kćer, žensko dijete od milja

- *matera* – *mater* – slavonski naziv za majku

32. Meni moji govorili *strici*, il' se ženi il' si ga *osici*.

²⁵ <http://hjp.znanje.hr/> - šlinga

²⁶ <http://hjp.znanje.hr/> - drob

- *strici* – skraćeni oblik N. mn. riječi *stric* – *stričevi* – *strici*

- *osici* – ostsjeci

33. Koja god se uda za *šofera*, *prisjest* će joj ručak i večera.

- *šofer* – (fr. *chauffeur*, prvotno značenje: ložač, odnosilo se na ložača lokomotive) - vozač motornog vozila²⁷

34. Teško *ćurki* kad nema *ćurana*, i nevjesti kad ostane sama.

- *ćurki* – *ćurka* – *ćuran* - regionalni izraz za purana

35. Imam ženu *žeravica* živa, *štrangu* *kvasim* *žeravicu* gasim.

- *žeravica* (prasl. *žeravъ*; strus. *žeravъ*) – komadić žari²⁸

36. Zbogom ostaj zelena *avlijo*, dosta te je Ante *oblazio*.

- *oblazio* – obilazio

37. *Jetrvice* ništa se ne bojte, samo muža rakijom *napojte*.

- *jetrvice* – *jetrva* od milja – žena suprugovog brata

38. Alaj volim *garavo* *čeljade*, jer *garavo* poljubiti znade.

- *garavo* – (rus. *gar'* - spaljeno mjesto u šumi) – čađavo, crno; najčešće se misli na osobu crne kose²⁹

- *čeljade* – (prasl. *čeljadъ* (rus. *čeljad'*, češ. *čeled*) ≈ grč. *télos* - četa, odred) – čovjek kao biće; osoba (muško, žensko, dijete); ukućanin³⁰

²⁷ <http://hjp.znanje.hr/> - šofer

²⁸ <http://hjp.znanje.hr/> - žeravica

²⁹ <http://hjp.znanje.hr/> - garav

³⁰ <http://hjp.znanje.hr/> - čeljad

SVATOVSKI BEĆARCI:

39. Oj djevere povisoka stasa, čini mi se izgledaš ko *dasa*.

- *dasa* - rom. ≈ skr. *dāsa* – rob; u romskom žargonu – čovjek muškarac, muškarčina³¹

40. Alaj ćemo potjerati *kera*, kad budemo ženili djevera.

41. Priredi nam *čajo* kobasice, došle su ti u goste *snašice*.

- *čajo* - tur. *çavuş* – u slavonski čajo je vođa svatova, onaj koji se brine za red i raspoloženje³²

42. Kreni *čajo*, *čuturicu* na se, prija čeka, mlada spremila se.

- *čuturica* – umanjenica od *čutura* – (tur. *çotra*) - mala drvena posuda za vodu³³

43. Evo *lole* koji ništ' ne pije, samo pivo, vino i rakije.

44. Oj, rakijo, ja te volim jako, a ti mene u *šanac* polako.

- *šanac* – (njem. *Schanze*) – opkop, kanal³⁴

OSTALI BEĆARCI:

45. Dok *sokakom* stara pjesma kreće, običaji izumrjeti neće.

- *sokak* – (arap. *zuqāq*) – ulica u slavonskom selu³⁵

46. Grlo moje *deder* mi zagudi, ko je zasp'o neka se probudi.

- *deder* – isticanje zapovjednog **načina**

47. Padaj kišo samo nemoj na me, i na moje kose *brenovane*.

- *brenovana kosa* - uređivanje ženske frizure, na način da se kosa pod određenim pritiskom i odgovarajućim pokretom grije vrućim metalnim predmetom (mašicama i sl.), kako bi postala valovita.

Commented [VG15]: Mislim da si ih mogao tematski podijeliti u nekoliko skupina pa ih onda analizirati

³¹ <http://hjp.znanje.hr/> - *dasa*

³² <http://hjp.znanje.hr/> - *čajo*

³³ <http://hjp.znanje.hr/> - *čutura*

³⁴ <http://hjp.znanje.hr/> - *šanac*

³⁵ <http://hjp.znanje.hr/> - *sokak*

48. *Puko* mi je *opanak* na peti, pa mi rupa stalno na pameti.

- kao što je navedeno ranije u ovom diplomskom - u glagolskom pridjevu radnom u jednini muškoga roda ne ostaje I na kraju sloga nego prelazi u O. Uglavnom se taj steže s prethodnim vokalo, osobito ako je prethodni vokal a: *spaval-spavao-spavo*; *pukal-pukao-puko*

- *opanak* – vrsta narodne kožne obuće od sirove ili štavljene kože, sastoji se od potplata i gornjeg dijela; opanci *prepletaši* (*oputaši*) s gornjim dijelom spletenim od uskih remenčića i opanci *kapičari* s gornjim dijelom od jednoga komada kože (Hrvatski Leksikon, Zagreb, 1997.)

49. *Alaj* ću se imena mi moga, *nabećarit'* za života svoga.

- *Alaj* – uzvik u desetercima kojim se nešto posebno ističe

- *nabećarit'* – *bećar* - tur. *bekār* – mladi momak, neženja, veseljak, sklon piću i ženama – *bećarit'* – ponašati se kao bećar³⁶

50. Stare babe *nij* stvorio *Bogo*, već je *vrago* kad je drva *slago*.

- *nij* – skraćeni oblik od *nije*

- *Bogo* – *Bog* od milja

- *vrago* – *vrag* od milja

- *slago* – *slagal* – *slagao* – *slago* objašnjenje u ranijem primjeru

³⁶ <http://hjp.znanje.hr/> - bećar

5. ZAKLJUČAK

Na kraju ovog rada i istraživanja o elementima slavonskog dijalekta u bećarcima mogu reći da će bećarci jako dobro poslužiti u očuvanju slavonskog dijalekta za buduće generacije jer, iako nastaju novi moderni bećarci, oni stari se i dalje zadržavaju među ljudima i rado ih se pjeva, a upravo ti stari bećarci imaju puno elemenata slavonskog dijalekta u sebi. Smatram da je slavonski dijalekt govor koji će živjeti još neko vrijeme u ruralnim područjima Slavonije, Baranje i Srijema, ali s obzirom da živimo u svijetu koji se sve više urbanizira, gdje su sela sve više našpuštena jer mladi odlaze u gradove, mislim da je sudbina slavonskog dijalekta u svakodnevnom govoru nezaobilazna, a to je da se više neće koristiti. Moja generacija ljudi koji su živjeli na selu, išli u srednje škole u gradove pa kasnije na fakultete još uvijek priča osjetno slavonskim naglaskom jer su kao djeca odrasli na selu. Ali što je s njihovom djecom i djecom njihove djece? Malo njih se vratilo živjeti u selo. Većina ih je po većim gradovima u Hrvatskoj, neki su otišli van. Ako ta djeca budu odrastala u urbanoj sredini, teško da će pokupiti slavonski naglasak. Koliko god utjecaja ima odgoj i priča kod kuće, ali veliki utjecaj ima i okolina odrastanja, vrtić i škola. Iako će vjerojatno nestati, ne danas, ne sutra, već za vjerojatno nekoliko stotina godina, iz svakodnevne uporabe, pozitivno je da će i slavonski dijalekt ostati zapisan kao nematerijalno kulturno dobro čovječanstva kroz bećarce.

Kroz ples i pjesmu, šokačko kolo i tamburicu, čuvaju se slavonski običaji, a tko bi rekao da će, ono što se nekad smatralo barabama, besposličarenjem, pijančevanjem, danas biti jedno od glavnih dobara Slavonije. Dok je Slavonaca bit će i Slavonije, a s time i slavonskog dijalekta i bećaraca.

Zato bi za kraj rada iskoristio onaj poznati slogan: „Slavonijo, dok ti ime traje, čuvat ćemo tvoje običaje“

6. LITERATURA

- Berbić Kolar, E., Kolenić, L.J., (2014.), *Sićanske riči*, Osijek: Sveučilište J.J. Strossmayera, Učiteljski fakultet
- Vujić, A. (1996.). *Hrvatski Leksikon A-K*, Zagreb: Naklada Leksikon i Leksikografski zavod Miroslav Krleža
- Vujić, A. (1997.). *Hrvatski Leksikon L-Ž*, Zagreb: Naklada Leksikon i Leksikografski zavod Miroslav Krleža
- Anić, Š., Klaić, N., Domović, Ž. (2001.), *Rječnik stranih riječi*, Zagreb: SANI-PLUS d.o.o
- Kolenić, L.J. (2006.), Očuvanje šokačke riči , Rem, G. (ur.), *Urbani škoci; Zbornik međunarodnog okruglog stola 28. travnja, 2006. (str. 261.)*, Osijek: Matica hrvatska, Ogranak: Šokačka grana
- Lisac, J. (2011.), Što je slavonsko u slavonskom dijalektu? U Bilić (ur.), *Šokačka rič 8 (75-82)*, Vinkovci: Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije
- Rončević, I. (2018.), Frazemi u tradicijskim deseteračkim dvostisima. U Ž. Macan (ur.), *Slavofraz 2018: Frazeologija, učenje i poučavanje* (str. 293-302). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
- Lalić, T., (9.6.2012.), *Poetika bećarca (Dobro mi je i boljem se nadam, u čem hodim u tome i spavam)*, pribavljeno 10.9.2019. sa: <http://www.sbperiskop.net/kultura-i-zabava/glazba/poetika-becarca-dobro-mi-je-i-boljem-se-nadam-u-cem-hodim-u-tome-i-spavam>